

Vlaamse¹ krachtlijnen inzake aanpak van de spijbelproblematiek

1. Oorsprong

In heel Vlaanderen is de vernieuwde integrale jeugdhulp een feit sinds 1 maart 2014. Het decreet betreffende integrale jeugdhulp van 12 juli 2013² hertekent de jeugdhulpverlening grondig.

Heel wat lokale actoren zijn zoekende naar hun rol en positionering in dit landschap, in het bijzonder wat betreft de spijbelproblematiek. Vanuit dit gegeven zijn in nauw overleg met verschillende actoren de krachtlijnen inzake aanpak van de spijbelproblematiek uitgewerkt.

De Vlaamse krachtlijnen inzake aanpak van de spijbelproblematiek kwamen tot stand in samenwerking tussen de Nederlandstalige parketcriminologen Jeugd en Gezin -in samenspraak met de parketten-generaal Gent, Brussel en Antwerpen- de Vaste Commissie van de Lokale Politie, het Departement Onderwijs en Vorming en het agentschap Jongerenwelzijn.

2. Context en specificering van de problematiek

We spreken van spijbelen of ongeoorloofd schoolverzuim wanneer een leerling afwezig is op school en daarvoor geen grondige reden heeft. Daarin kan er een onderscheid worden gemaakt tussen **ongeoorloofd relatief schoolverzuim** en **absoluut schoolverzuim**.

De Vlaamse krachtlijnen inzake aanpak van de spijbelproblematiek spitsen zich toe op het traject dat een dossier kan doorlopen wanneer de school met een situatie van ongeoorloofd relatief schoolverzuim wordt geconfronteerd.

Er is sprake van ongeoorloofd relatief verzuim, wanneer de leerling de lessen verzuimt, hoewel hij/zij is ingeschreven in een school of onderwijsinstelling. Hierin kunnen vier categorieën onderscheiden worden:

- De **incidentele** spijbelaar: de leerling die eens een les 'brost';
- De **berekende** spijbelaar: de leerling die systematisch theorievakken overslaat, steeds bij dezelfde leraar afwezig is, altijd hetzelfde uur wegblijft...;
- De **periodieke** spijbelaar: de leerling die gedurende een periode spijbelt, dan enige tijd niet meer en dan weer wel, et cetera;

¹ In Vlaanderen en de Nederlandstalige scholen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

² B.S.13 september 2013.

- De **permanente** spijbelaar: de leerling die helemaal niet naar school gaat, hoewel hij/zij ingeschreven is.

Deze **vormen van ongeoorloofd relatief verzuim** hebben meestal een **signaalfunctie**. Dit betekent dat er achterliggende problemen zijn, waardoor een leerling niet goed kan functioneren op school. We spreken van **absoluut verzuim** wanneer de leerling **niet is ingeschreven in een school of onderwijsinstelling**. Absoluut schoolverzuim wordt door het Agentschap voor Onderwijsdiensten (AgODi) en de Gemeenschappelijke Cel Leerplichtcontrole (voor het Brussels Hoofdstedelijk gewest) opgevolgd. De aanpak van absoluut schoolverzuim voor Vlaanderen maakt het voorwerp uit van een samenwerkingsprotocol afgesloten tussen de afdeling Jeugd en Gezin van de parketten en het Beleidsdomein Onderwijs en Vorming van de Vlaamse Gemeenschap.³

Spijbelen maakt in hoofde van de minderjarige **geen als misdrijf omschreven feit** uit. Spijbelen is een **inbreuk op de wet betreffende de leerplicht**⁴. De verantwoordelijkheid voor het naleven van de leerplicht ligt in eerste instantie bij de ouders⁵ (niet bij de minderjarige zelf) en kan wettelijk gesanctioneerd worden.

De **effecten** die het **spijbelen** kunnen hebben **op de ontwikkeling** van een **jongere, alsook de oorzaken die aan de basis van het spijbelgedrag liggen, kunnen worden beschouwd als een verontrustende situatie** (VOS) waarvoor het inschakelen van hulpverlening aangewezen kan zijn. Het decreet betreffende de integrale jeugdhulp definieert een verontrustende situatie als volgt: “een situatie die de ontwikkeling van een minderjarige bedreigt doordat zijn psychische, fysieke of seksuele integriteit of die van een of meer leden van zijn gezin wordt aangetast of doordat zijn affectieve, morele, intellectuele of sociale ontplooiingskansen in het gedrang komen, waardoor het aanbieden van jeugdhulpverlening maatschappelijk noodzakelijk kan zijn.”⁶

De leerplicht vangt aan op 1 september van het jaar waarin de leerling 6 wordt en duurt tot de 18^e verjaardag (indien die datum tussen 1 januari en 30 juni valt) of tot 30 juni van het kalenderjaar waarin de leerling 18 wordt (indien het bereiken van die leeftijd tussen 1 juli en 31 december valt). Dit wil dus zeggen dat een leerling die in november 18 jaar wordt en nog geen diploma secundair onderwijs heeft, zich in september vóór zijn 18^e verjaardag niet meer dient in te schrijven. Een leerling die in april 18 jaar wordt, mag op zijn verjaardag stoppen met school⁷. Behaalt de leerling op jongere leeftijd (bv. zestien) het diploma secundair onderwijs, dan eindigt de leerplicht op dat ogenblik.

3. Doelstelling

De Vlaamse krachtlijnen inzake de aanpak van de spijbelproblematiek zetten de bakens uit voor de lokale spijbelactieplannen. Deze krachtlijnen **verduidelijken de stappen die elke actor** in de aanpak van schoolverzuim kan zetten (inhoudelijke duiding). **Ten aanzien van alle partners** worden hierbij

³ <http://www.ond.vlaanderen.be/leerplicht/actoren/parket/samenwerkingsprotocol%20Brussel%20LPC%20Vlaanderen.pdf>

⁴ Wet van 29 juni 1983 betreffende de leerplicht, B.S. 6 juli 1983.

⁵ Met de term ‘ouders’ verwijzen we in deze tekst ook naar andere natuurlijke personen dan de ouders die de minderjarige op duurzame wijze in feite onder hun bewaring hebben.

⁶ Art. 2, §54 decreet betreffende de integrale jeugdhulp.

⁷ Effectief stoppen op de achttiende verjaardag en het lopende schooljaar niet afmaken, betekent dat de jongere geen recht heeft op het studiebewijs of diploma van de richting die hij/zij volgde.

minimale verwachtingen uitgewerkt. Het opzet van de **gezamenlijke aanpak** is **ervoor te zorgen dat het leerrecht** van de **jongere** wordt **gewaarborgd** en zijn latere kansen op de arbeidsmarkt worden vergroot.

Het is van belang dat elke betrokken partner kennis heeft van de bevoegdheden en grenzen van de andere actoren. Zo kan op een vlotte manier worden doorverwezen. De Vlaamse krachtlijnen inzake aanpak van de spijbelproblematiek schetsen een kader waarbinnen regionale actoren de nodige ruimte hebben om, in overleg met de relevante actoren ter plaatse en afgestemd op de lokale situatie, concrete afspraken te maken.⁸ Het kader garandeert een gelijke bejegening van spijbelaars die schoollopen in Vlaanderen en Nederlandstalige scholen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Uit het wetenschappelijk onderzoek naar de oorzaken van spijbelen in Vlaanderen⁹, uitgevoerd in opdracht van het departement Onderwijs en Vorming, blijkt dat hardnekkige spijbelaars aangeven dat vooral de eerste directe reacties op hun spijbelgedrag door de school van belang zijn (kort op de bal spelen, afwezigheden heel goed opvolgen, onmiddellijk een begeleiding opstarten voor de leerling). Hoe langer dit allemaal duurt, hoe meer de leerling het gevoel krijgt dat zijn spijbelgedrag zonder gevolg zal blijven, en hoe meer de band van de leerling met de school afbrokkelt. Dit terug herstellen, is erg moeilijk.

De **acties** van lokale actoren moeten dus **op elkaar** worden **afgestemd** en elkaar kort opvolgen. Een **efficiënt, kordaat** en **snel optreden** kan ertoe leiden dat de minderjarige weer regelmatig naar school gaat of op een andere manier aan de leerplicht voldoet, bijvoorbeeld huisonderwijs en time-out.

4. Aanpak van de spijbelproblematiek - processen per actor

Een goede inschatting van de oorzaak van het spijbelen bij het begin van de keten is belangrijk. Deze bepaalt het verdere traject dat zal worden doorlopen. De keuze van het traject gebeurt na vraagverheldering/exploratie van de problematiek door de school en het centrum voor leerlingenbegeleiding (CLB). Uiteraard kan het voorkomen dat de oorzaak in de loop van het traject duidelijker wordt. Een continue opvolging en indien nodig herinschatting van de situatie en heroriëntering van het traject is bijgevolg belangrijk.

Er zijn verschillende oorzaken van spijbelen en vaak is er ook sprake van een combinatie van oorzaken:

- Leerlinggebonden oorzaken: faalangst, zwakke motivatie, psychosociale problemen, invloed van peers of leefomgeving van de jongere...
- Samenlevings- en beleidsgebonden oorzaken: onzekere toekomstperspectieven, afwijkend gedrag als geldende norm binnen bepaalde jongerenculturen...

⁸ De steden en de gemeenten hebben, via het Decreet betreffende het flankerend onderwijsbeleid op lokaal niveau van 30 november 2007, ook een rol in de spijbelproblematiek, zowel binnen de leerplichtcontrole (absoluut schoolverzuim) als binnen de aanpak van spijbelgedrag. Ze zijn dus zeker een relevante actor om te betrekken in het maken van lokale afspraken.

⁹ "Van occasionele tot reguliere spijbelaar: een onderzoek naar het profiel van spijbelaars en de invloed van school en omgeving op spijbelen" zie: <http://www.ond.vlaanderen.be/obpwo/projecten/2011/11.03/default.htm>

- Oudergebonden oorzaken: onmacht van ouders in de opvoeding, weinig stimulans van de ouders, kansarmoede, onwil ouders...
- Schoolgebonden oorzaken: onvoldoende aandacht voor geïntegreerde leerlingenbegeleiding¹⁰, tekort aan vorming en ondersteuning van leerkrachten, geen degelijke studiekeuzebegeleiding...

De eerste opvolging van spijbelen in de scholen en door het CLB is van groot belang. Voor een efficiënte aanpak van het schoolverzuim is het zaak kort op de bal te spelen. Ook dient aandacht te worden besteed aan het preventieve luik.

4.1 School

Het is in de eerste plaats de school die zijn verantwoordelijkheid opneemt in de aanpak van de spijbelproblematiek. De school heeft hierin twee grote opdrachten: enerzijds **zorgen voor een positief schoolklimaat** waarin spijbelen zoveel mogelijk wordt voorkomen, dit vanuit een preventief perspectief, anderzijds toezien op een **goede registratie en opvolging van de afwezigheden**.

Voor het voorkomen van spijbelen is ook voldoende aandacht voor kleuterparticipatie en dus een regelmatige aanwezigheid van kleuters in de kleuterklas een eerste belangrijke preventieve stap die gezet kan worden.

Bij iedere afwezigheid, vanaf de eerste halve dag, zal de ouders worden gevraagd naar de reden van afwezigheid (oorzaak achterhalen) en worden zij verzocht om een eventuele wettiging te bezorgen. Afwezigheden van minstens een halve dag, die niet met de in de regelgeving vermelde wettigingen verantwoord kunnen worden of waarvan de wettiging in vraag wordt gesteld, zullen geregistreerd worden met code B. De 'B' staat in dat geval voor 'Begeleiding'¹¹.

Dit gebeurt vaak in eerste instantie door het schoolsecretariaat en wordt pas bij meerdere afwezigheden overgenomen door de zorgcoördinator, leerlingenbegeleider... .

De school houdt een dossier bij van de leerling waarin zij neerschrijft welke stappen zij onderneemt om de leerling terug op school te krijgen.¹² Dit dossier ligt ter inzage in de school, de verificateur kan dit opvragen en inkijken. De school is vrij om te bepalen welke stappen zij onderneemt, maar moet wel kunnen aantonen dat ze actie ondernomen heeft ten aanzien van de leerling en/of de ouders (inspanningsverbintenis, gekoppeld aan de code B)¹³.

De school kan bijvoorbeeld een gesprek houden met de leerling en/of de ouders, peilen naar de oorzaak van het spijbelen en oplossingen voorstellen, afhankelijk van die oorzaak. De school kan de casus van de leerling bespreken tijdens het multidisciplinair overleg (Basisonderwijs) of op de cel leerlingenbegeleiding (Secundair onderwijs). Het CLB is hier ook op aanwezig en kan advies geven.

¹⁰ Geïntegreerde zorg of leerlingenbegeleiding impliceert dat alle leraren betrokken zijn bij de begeleiding van leerlingen en dat ze die bovendien integreren in hun pedagogische aanpak.

¹¹ Voor meer informatie over de verschillende soorten afwezigheden en de daarvoor gebruikte codes om te registreren, zie <http://www.ond.vlaanderen.be/leerplicht/algemeen/afwezig-zijn.htm>

¹² Onderdeel van het leerlingendossier

¹³ Zie omzendbrief BaO/2002/11 en SO/2005/04

De school kan voor allerlei zaken een beroep doen op het CLB.¹⁴ In principe werkt het CLB op vraag van de leerling, zijn ouders of de school en zet de begeleiding enkel verder na toestemming van de bekwame leerling of de ouders van de onbekwame leerling. De aanpak van spijbelen vormt echter een verplichte opdracht van het CLB, waardoor het in spijbeldossiers in ieder geval een aanbod van begeleiding doet aan de leerling en/of ouders, met als doel de leerling terug te integreren in het onderwijsproces.

Indien uit de eerste probleemverkenning van de school blijkt dat de leerling en/of de ouders nood hebben aan een hulpverlenend traject, dan schakelt de school het CLB in. De school moet het CLB steeds inlichten vanaf 5 B-codes, maar kan dit ook eerder indien zij dit nodig acht. Ook als er niet direct medewerking is van de leerling, maar wel van de ouders en er hulpverlening noodzakelijk is, volgt men de weg van de hulpverlening.

Eventueel kan de leerling worden doorverwezen naar schoolvervangende projecten. Doorverwijzing gebeurt altijd in overleg met het CLB. Voorbeelden van projecten zijn alle projecten die onder NAFT (i.e. naadloos flexibele trajecten) vallen. De jongere en de school krijgen hierbij de kans om tijdelijk afstand te nemen, een aantal zaken op een rij te zetten en de motivatie voor school terug te vinden.¹⁵

Voor ondersteuning bij de uitbouw van een dergelijk zorgbeleid op school, met daarin aandacht voor de aanpak van spijbelen, kan de school een beroep doen op haar pedagogische begeleidingsdienst.

4.2 CLB

Het CLB biedt op twee niveaus ondersteuning aan de scholen in het kader van schoolverzuim. Enerzijds heeft het een **preventieve opdracht** om **scholen bij te staan in het uitwerken van een preventief spijbelbeleid**. Anderzijds heeft het een **begeleidende opdracht bij de problematische afwezigheden**.

Wanneer de school het CLB inlicht over de problematische afwezigheden van een leerling start het CLB - in overleg met de school - een begeleiding op.

Het CLB zal in eerste instantie de situatie exploreren, onder meer via een gesprek met de leerling. De **vraagverheldering** moet resulteren in een goed beeld van de spijbelproblematiek. Het doel daarvan is uit te klaren, in nauw overleg met de school, welke acties voor de spijbelende jongere het meest aangewezen zijn.

In de regelgeving is vastgelegd dat het CLB moet tussenkomen bij afwezigheidsproblemen (verplicht aanbod), maar er is niet vastgelegd wat zij dan precies moeten doen. Dit hangt ook af van casus tot casus. Wel is in het Besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van de operationele doelstellingen van de Centra voor Leerlingenbegeleiding dd. 3 juli 2009¹⁶ vastgelegd dat een kortdurende begeleiding door het CLB bestaat uit een aanbod van twee tot acht gesprekken. Indien langere begeleiding noodzakelijk is, zal het CLB doorverwijzen.

¹⁴ Decreet van 1 december 1998 betreffende de centra voor leerlingenbegeleiding, B.S. 10 april 1999.

¹⁵ Voor achtergrondinformatie over spijbelen en voorbeelden van goede praktijk, zie de website www.ond.vlaanderen.be/leerplicht, de eerste lijn over spijbelen (<http://www.klasse.be/leraren/eerstelijn/spijbelen/>) en het onderzoek "Van occasionele tot reguliere spijbelaar: een onderzoek naar het profiel van spijbelaars en de invloed van school en omgeving op spijbelen".

¹⁶ B.S. 3 september 2009.

Als de problemen bij de leerling de draagkracht van de begeleiding door school en CLB overstijgen, neemt het CLB haar **draaischijffunctie** op. Dit wil zeggen dat het CLB in overleg met andere hulpverlenende diensten (waaronder diensten vanuit integrale jeugdhulp) op zoek gaat naar de gepaste hulp voor de leerling.

Het subsidiariteitsprincipe, zoals ingeschreven in het decreet IJH, impliceert dat vrijwillige hulpverlening¹⁷ moet worden uitgeput voordat de stap naar gerechtelijke hulpverlening wordt gezet. Het subsidiariteitsprincipe impliceert ook dat vrijwillige hulp zo licht als mogelijk, zo zwaar als nodig moet zijn.

Het CLB kan, met inachtneming van het subsidiariteitsprincipe, onder andere volgende pistes bewandelen¹⁸:

- **Opstart eigen begeleiding CLB**
- **(Schoolvervangende) projecten: opvang- of begeleidingsprojecten**, zoals time-out
- Contactname met de bemiddelingscel van het **Lokaal overlegplatform LOP**¹⁹
- **Functie bemiddelen IJH** (in geval van conflict minderjarige/ouders, cliënt/hulpverlening)
- Verwijzen naar één van de partners binnen de **rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp (RTJ)** als vrijwillige hulpverlening mogelijk is (bv. jongere doorverwijzen naar het Centrum voor Algemeen Welzijnswerk (CAW), Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG), gezinsbegeleiding...)²⁰
- Doorverwijzen naar andere vormen van hulpverlening die niet binnen IJH vallen (bv. OCMW, kinder- en jeugdpsychiatrie...)
- Aanmelden van de jongere bij de Intersectorale toegangspoort als **niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp (NRTJ)**²¹ zich opdringt én vrijwillige hulpverlening mogelijk is. De hulpverlening die zich hier situeert is gespecialiseerd en intensief. De aanmelding gebeurt via een aanvraagdocument (A-document).
- Aanmelden bij een **gemandateerde voorziening** bij verontrusting en indien de jongere of de ouders niet (langer) bereid zijn mee te werken aan de pistes die het CLB voorstelt. De CLB-medewerker maakt voor de aanmelding gebruik van een M-document. De aanmelding is gestoffeerd met elementen uit de vraagverheldering. Voorafgaand aan de aanmelding kan het CLB ook op de **consultfunctie** van de gemandateerde voorziening beroep doen. Dit kan mogelijk perspectieven openen op pistes die nog niet volledig werden geëxploreerd.

In geval het CLB vaststelt dat de oorzaak van de spijbelproblematiek te wijten is aan **manifeste onwil van de ouders** kan de **school** - in nauw overleg met het CLB - de situatie **bij de lokale politie aanmelden**. De aanmelding gebeurt bij de politie van de zone waarin de school is gelegen. In deze context verstaan we onder onwil, **de situatie waarbij ouders moedwillig (niet uit onvermogen) hun**

¹⁷ Vrijwillige hulp houdt altijd instemming en medewerking van de bekwame minderjarige en zijn ouders in.

¹⁸ Voor achtergrondinformatie over spijbelen en voorbeelden van goede praktijk, zie de eerste lijn over spijbelen (<http://www.klasse.be/leraren/eerstelijns/spijbelen/>) en het onderzoek "Van occasionele tot reguliere spijbelaar: een onderzoek naar het profiel van spijbelaars en de invloed van school en omgeving op spijbelen" (<http://www.ond.vlaanderen.be/obpwo/projecten/2011/11.03/default.htm>)

¹⁹ Meer info: <http://www.lop.be/LOP/default.asp>

²⁰ <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/jeugdhulplandschap/>

²¹ Vaak gaat dit over voorzieningen gelinkt aan de sector van de Bijzondere Jeugdbijstand (BJB) en het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH); Voor meer info over de intersectorale toegangspoort: zie <http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/intersectorale-toegangspoort/>

kinderen thuis houden van school of op de hoogte zijn van het spijsbelprobleem van hun kinderen maar daar verder ongeïnteresseerd voor blijven. Zij moeten op hun verantwoordelijkheid worden gewezen. **Ter verduidelijking: het begrip onwil dient duidelijk te worden onderscheiden van het begrip onmacht.** Dit laatste beschrijft de situatie waarbij ouders wel inspanningen leveren om hun kinderen naar school te laten gaan, maar hier toch niet in slagen. In die gevallen is er eerder nood aan begeleiding en ondersteuning en dus doorverwijzing naar de hulpverlening. Ook in de situaties van onwil moet blijvende aandacht besteed worden aan een bestaande ruimere gezinsproblematiek.

Daarnaast bestaat ook de situatie dat de school en het CLB al het mogelijke hebben gedaan om contact met de ouders te leggen (herhaaldelijke pogingen, op verschillende manieren (telefonisch, per brief, huisbezoek,...), evenwel zonder resultaat. Het is van belang te achterhalen of betrokkenen zich hier niet eerder onbereikbaar opstellen. In dit geval is er mogelijk sprake van onwil van de ouders. Indien nodig kan de school deze beoordeling ook in overleg met de lokale politie maken.

4.3. Gemandateerde voorzieningen (GV):

Het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg (OCJ) of het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK)

De gemandateerde voorziening (OCJ of VK) is de instantie die de **maatschappelijke noodzaak tot hulpverlening onderzoekt vanuit een verontrusting over de ontplooiingskansen van de minderjarige** wanneer **de vrijwillige hulpverlening op zijn grenzen botst**. Voornamelijk in situaties waarbij één van de betrokkenen (jongere of ouders) niet langer wil of kan meewerken met de hulpverlening.

Jeugdhulpaanbieders kunnen terecht bij de gemandateerde voorziening met een **consultvraag**. Deze consultfunctie is erop gericht om te informeren over de werking van de gemandateerde voorziening, om de verontrusting helder te krijgen en om na te gaan welke stappen er nog gezet kunnen worden alvorens een aanmelding te doen. De gemandateerde voorziening bespreekt de situatie met de hulpaanbieder en geeft advies over mogelijke verdere stappen. Het consult bevat geen formeel oordeel over maatschappelijke noodzaak maar kan wel adviseren om aan te melden bij een gemandateerde voorziening. De verantwoordelijkheid voor de opvolging van de cliënt en het al dan niet nemen van volgende stappen blijft steeds de betrokken hulpverlener die consult vraagt.

Een situatie kan door jeugdhulpaanbieders of door andere personen en voorzieningen die jeugdhulpverlening aanbieden, worden aangemeld bij een gemandateerde voorziening via een M-document²². Daarnaast is ook een kennisgeving mogelijk door het openbaar ministerie, door de minderjarige, zijn ouders of, in voorkomend geval, zijn opvoedingsverantwoordelijken, zijn vertrouwenspersoon of een dienstverlener. De gemandateerde voorziening kijkt na of het M-document volledig is ingevuld. Als dat het geval is, start de gemandateerde voorziening een onderzoek naar:

1. De **mate van verontrusting**
2. **Én de noodzaak om als 'overheid' in te grijpen op de hulpverlening** (maatschappelijke noodzakelijke jeugdhulpverlening)

²² <https://authenticatie.vlaanderen.be/tb/html/ssologin>

3. **Én de mogelijkheden om verder te gaan in de vrijwillige hulpverlening, dan wel de noodzaak om gerechtelijke hulpverlening op te starten.**

Dit onderzoek kan verschillende uitkomsten hebben:

- er is **maatschappelijke noodzaak** en de **cliënt is bereid mee te werken**: de gemandateerde voorziening volgt de hulpverlening verder mee op.
- er is **maatschappelijke noodzaak** en de cliënt **is niet bereid mee te werken**: de gemandateerde voorziening verwijst de situatie door naar het openbaar ministerie met het oog op gerechtelijke interventie.
- er is **geen maatschappelijke noodzaak**. In dat geval wordt het dossier door de gemandateerde voorziening afgesloten. Al dan niet na begeleide verwijzing naar andere vormen van hulp.

Het kan gebeuren dat de gemandateerde voorziening geen onderzoek kan voeren omdat de cliënt onbereikbaar is (geen reactie op brieven, mails, telefoons en huisbezoek).

Indien de omstandigheden uitwijzen dat de cliënt zich eerder onbereikbaar opstelt en de hulpverlening probeert te ontlopen, kan worden geoordeeld dat er sprake is van geen medewerking van de cliënt en wordt er doorverwezen naar het parket.

In zeer uitzonderlijke gevallen is er sprake van een zuivere praktische onbereikbaarheid waarbij de gemandateerde voorziening er niet in lukt een contact te bewerkstelligen met de cliënt. Bijvoorbeeld omdat niet kan achterhaald worden of de cliënt wel op het opgegeven adres woont. Dergelijke situaties worden gemeld aan de aanmeldende instantie waarna het dossier wordt afgesloten door de gemandateerde voorziening.

Zolang de hulp via de gemandateerde voorziening loopt, is er nog steeds sprake van vrijwillige jeugdhulp (met het akkoord van de jongere en de ouders). Er kan niet zomaar worden beslist om de hulp te veranderen of stop te zetten. Over wijziging of stop zetten van de hulp beslist de gemandateerde voorziening na overleg met de cliënt, de ouders en de hulpverleners. Evaluatie van het traject hulpverlening heeft sowieso zesmaandelijks plaats. Als er gevaar dreigt of als het echt **niet meer lukt om samen verder te werken in de vrijwillige jeugdhulp, kan de gemandateerde voorziening op elk moment het dossier naar het openbaar ministerie doorsturen.**

De gemandateerde voorziening **kan** de minderjarige en zijn ouders **naar het parket doorverwijzen wanneer** blijkt dat jeugdhulpverlening **maatschappelijk noodzakelijk is, maar**

1. de **gepaste jeugdhulpverlening niet** wordt **aanvaard**;
2. er **weigering** is tot **meewerken** aan het **onderzoek** naar **maatschappelijke noodzaak**.

Dit kan nadat het recht op een tegensprekelijk debat²³ aan de cliënt werd aangeboden.

²³ Het tegensprekelijk debat is een gesprek met de gemandateerde voorziening waarin de intentie van de gemandateerde voorziening om door te verwijzen naar gerechtelijke jeugdhulp wordt meegedeeld en gemotiveerd. De gemandateerde voorziening peilt in dit gesprek naar de visie en de zienswijze van het cliëntsysteem. Het is tevens de laatste kans om alsnog in te stemmen met het hulpvoorstel van de GV vooraleer de stap naar het parket wordt gezet. Vervolgens wordt de eindconclusie (doorverwijzen naar gerechtelijke hulp of verderzetting vrijwillige hulp indien het cliëntsysteem alsnog bereid is om mee te werken) meegedeeld aan het cliëntsysteem.

4.4. Politie

De politie ontvangt de meldingen van spijbelproblematiek te wijten aan manifeste onwil van de ouders. Zoals hierboven reeds aangegeven (zie luik CLB) houdt onwil de situatie in waarbij ouders moedwillig (niet uit onvermogen) hun kinderen van school thuis houden of op de hoogte zijn van het spijbelprobleem van hun kinderen, maar daar verder ongeïnteresseerd voor blijven. Er dient nogmaals onderstreept te worden dat deze situatie verschillend is van deze waarbij de ouders uit onmacht of onvermogen er niet in slagen hun kind(eren) aan de leerplicht te laten voldoen. In dit laatste geval kan het CLB samen met de ouders oplossingsalternatieven verkennen en die toetsen aan een mogelijk aanbod.

De melding door de school gebeurt via een meldingsfiche. Deze fiche bevat de informatie die de politie minimaal nodig heeft. Uit de fiche moet blijken dat de school verschillende acties heeft ondernomen en dat het CLB werd ingeschakeld²⁴. De **politie nodigt** vervolgens de **ouders** (eventueel ook de minderjarige leerling) **uit** voor een gesprek waarbij zij betrokkenen op de inbreuken op de wet op de leerplicht wijzen.

Tijdens het gesprek waarbij **ook** de **oorzaken** van het **spijbelgedrag worden achterhaald**, worden afspraken gemaakt. De afspraken kunnen zijn:

- de minderjarige volgt vanaf heden regelmatig de lessen
- de minderjarige en zijn/haar ouders zullen met het betrokken CLB contact opnemen indien zij nood hebben aan begeleiding/hulpverlening.
- ...

Deze afspraken kunnen de vorm aannemen van een anti-spijbelcontract. De ouders (en de leerling secundair onderwijs) krijgen een exemplaar mee.

Betrokkenen worden ingelicht dat de school op de hoogte wordt gebracht dat het gesprek heeft plaatsgevonden.

De politie laat de school weten dat er een gesprek heeft plaatsgevonden. De school licht het CLB hierover in en beiden blijven betrokken op de leerling. De situatie wordt door het CLB en de school verder opgevolgd. Een tussenkomst van de politie betekent niet dat de begeleiding van de school en het CLB wordt stopgezet. **Het CLB kan hier opnieuw pogen hulpverlening in te schakelen of -wanneer de vrijwillige hulpverlening op zijn grenzen botst- de situatie aanmelden bij de gemandateerde voorziening.**

Als het spijbelen aanhoudt, maakt de school hiervan melding bij de lokale politie van de zone waar de school is gelegen. De politie stelt hiervan een (navolgend) proces-verbaal op.

Wanneer de ouders niet reageren op uitnodigingen vanwege de politie en uit informatie blijkt dat onwil aan de basis ligt, wordt steeds een proces-verbaal opgesteld.

²⁴ De acties die de school heeft ondernomen naar de ouders toe kunnen worden opgesomd in de meldingsfiche. De acties die het CLB heeft ondernomen vallen onder het beroepsgeheim. Er wordt dus enkel vermeld dat het CLB ingeschakeld werd. Het decreet CLB stelt dat het CLB moet tussenkomen bij afwezigheidsproblemen. De politie kan er dus van uitgaan dat, als de school het CLB ingeschakeld heeft, het CLB de nodige inspanningen geleverd heeft. School en CLB beslissen in onderling overleg om het dossier, omwille van de onwil van de ouders aan te melden. Het is de school die de aanmelding doet.

De politiediensten kunnen, onverminderd de uitvoering van de opdrachten in het kader van onwil van de ouders, mogelijk een ondersteunende rol vervullen wanneer de oorzaak van het spijbelgedrag te wijten is aan onwil vanwege de minderjarige of wanneer er sprake is van praktische onbereikbaarheid. Afspraken hierrond kunnen met de lokale politie worden gemaakt (in samenspraak met het jeugdparquet). Een voorbeeld van ondersteuning in het kader van onwil vanwege de minderjarige is de oproeping van de jongere en zijn ouders voor een gesprek inzake de wet op de leerplicht.

De lokale politie kan ook spijbelactiedagen organiseren. Het opzet hierbij is mogelijke spijbelaars die tijdens de schooluren worden aangetroffen, aan te spreken en naar school te sturen, alsook de onderwijsinstelling en de ouders hiervan in kennis te stellen.

4.5. Openbaar Ministerie

Het openbaar ministerie (parket) kan op diverse wijzen op de hoogte zijn van een spijbelproblematiek. Dit kan na doorverwijzing door de gemandateerde voorziening, of via proces-verbaal van de politie (na een melding ongewettigd schoolverzuim of een melding van verontrustende situatie (VOS)), of nog na een melding van absoluut schoolverzuim van het agentschap voor Onderwijsdiensten (AgODi) (zie samenwerkingsprotocol).

Het parket kan zowel een **dossier verontrustende situatie (VOS)** openen **voor de minderjarige** als een **dossier lastens de ouders** aanleggen.

Het (de) dossier(s) word(t)(en) door de magistraat voor advies omtrent verdere afhandeling voorgelegd aan de parketcriminoloog Jeugd en Gezin. De parketcriminoloog gaat na of de principes en afspraken uit de Vlaamse krachtlijnen en de lokale afspraken inzake aanpak spijbelproblematiek zijn nageleefd.

Wat betreft **het VOS-dossier** wordt het subsidiariteitsprincipe in acht genomen. Het parket kan de jeugdrechter pas vorderen na een doorverwijzing door de gemandateerde voorziening, tenzij de voorwaarden voor een hoogdringende vordering van de jeugdrechter zijn vervuld²⁵. Een doorverwijzing door de gemandateerde voorziening impliceert dat ten aanzien van de minderjarige het spijbelgedrag blijft aanhouden, ondanks verschillende inspanningen geleverd door de school, het CLB en de verschillende (hulpverlenende) diensten van de gemeenschappen. De gemandateerde voorziening kan dit beoordelen als een situatie waarin de gepaste jeugdhulpverlening niet wordt aanvaard en de zaak doorverwijzen naar het parket. Het schoolverzuim kan worden gezien als een bedreiging van de ontwikkelings- en ontplooiingskansen van de minderjarige. Een doorverwijzing doet evenwel niets af van de onafhankelijkheid van het openbaar ministerie om de jeugdrechter al dan niet te vorderen. In de meeste gevallen zal het parket evenwel het verzoek van de gemandateerde voorziening volgen.

Wanneer het parket kennis heeft van een spijbelproblematiek en er nog geen doorverwijzing is geweest van de gemandateerde voorziening kan het wat betreft het VOS-dossier volgende beslissingen nemen:

²⁵ Art.47, 2° decreet 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp

- Het dossier **klasseren zonder gevolg** (bijvoorbeeld in geval de situatie ondertussen is geregulariseerd, de leerling achttien jaar is...);
- **Situatie opvolgen al dan niet met** een vrijblijvende **doorverwijzing** naar **RTJ** (CLB, CAW, CGG ...);
- De ouders en de jongere voor een **oriënterend gesprek** bij de **parketcriminoloog** uitnodigen;
- **Kennisgeving** aan de **gemandateerde voorziening** bij verontrusting.

Wat betreft het **dossier lastens de ouders** kan het parket beslissen de burgerlijk aansprakelijken (B.A.) te **dagvaarden voor de politierechtbank** wanneer zij niet voldoen aan de verplichtingen opgelegd bij of krachtens de artikelen 1 en 3 van de wet 29 juni 1983 betreffende de leerplicht. Het parket kan de B.A. mogelijk ook een minnelijke schikking voorstellen. Indien de B.A. het voorstel tot minnelijke schikking aanvaardt en de bepaalde geldsom binnen de voorgestelde termijn betaalt, dan vervalt de strafvordering en wordt het strafdossier definitief afgesloten.

Het is de verantwoordelijkheid van de personen die de leerplichtige in rechte of in feite onder hun bewaring hebben ervoor te zorgen dat de leerplichtige gedurende de duur van de leerplicht als leerling van een school of vormingsinstelling is ingeschreven en dat de leerplichtige die school of instelling geregeld bezoekt, of dat huisonderwijs (dat aan de gestelde voorwaarden voldoet) wordt verstrekt. De beslissing tot dagvaarden kan bijvoorbeeld overwogen worden nadat alle diensten, die ten aanzien van schoolverzuim kunnen tussenkomen, hun verantwoordelijkheid hebben opgenomen en verschillende stappen hebben ondernomen om de leerplichtige (weer) in orde te brengen met de wet op de leerplicht. Het parket zal elke beslissing hiertoe geval per geval bekijken.

Het parket kan inbreuken op de verplichtingen in hoofde van de personen die de ouderlijke macht uitoefenen of in rechte of in feite de leerplichtige onder hun bewaring hebben, opgelegd bij of krachtens de artikelen 1 en 3 van de wet 29 juni 1983 betreffende de leerplicht, eventueel ook voorleggen aan de jeugdrechtbank die maatregelen kan bevelen ten aanzien van de ouders zoals voorzien in de wet van 8 april 1965 op de jeugdbescherming.²⁶

In geval de minderjarige ondertussen onder toezicht van de jeugdrechtbank staat én de jeugdrechter de jongere reeds één of meerdere malen bij beschikking of vonnis aan het ouderlijk milieu heeft toevertrouwd mits de voorwaarde stipt school te lopen, maar de spijbelproblematiek desondanks blijft voortduren, kan het parket de **ouders correctioneel vervolgen o.b.v. art.432§1 Sw**. Deze situatie veronderstelt dus dat ten aanzien van de minderjarige de jeugdrechter werd gevorderd. Het parket kan de B.A. eventueel ook een minnelijke schikking voorstellen.

4.6. Rechtbank

4.6.1. Jeugdrechtbank

De jeugdrechter kan worden gevorderd door het parket. De jeugdrechter geeft de sociale dienst voor gerechtelijke jeugdhulp opdracht een maatschappelijk onderzoek op te starten. Het maatschappelijk onderzoek resulteert in een advies over de meest wenselijke **jeugdhulpmaatregel**. De jeugdrechter

²⁶ Art. 5, §4, lid 4 wet 29 juni 1983 betreffende de leerplicht

neemt indien nodig een beschikking (tijdelijke maatregel in afwachting van vonnis) en vervolgens wordt een definitieve maatregel in een vonnis ten gronde opgelegd.

Overeenkomstig artikel 5§4 wet betreffende de leerplicht kan de jeugdrechtbank, op vordering van het openbaar ministerie, **maatregelen ten aanzien van de ouders** bevelen zoals bepaald in de Jeugdbeschermingswet. De maatregelen betreffen 1. de maatregel van toezicht op de gezinsbijslag of andere sociale uitkeringen²⁷; 2. de volledige of gedeeltelijke ontzetting van het ouderlijk gezag²⁸.

1. Aan de maatregel van toezicht op de gezinsbijslag of andere sociale uitkeringen zijn twee cumulatieve voorwaarden verbonden:
 - De minderjarige wordt grootgebracht in omstandigheden die kennelijk en doorgaans niet voldoen aan de eisen inzake voeding, huisvesting en hygiëne;
 - Het bedrag van de uitkeringen wordt niet aangewend in het belang van het kind.

De toepassingsvoorwaarden van de maatregel zijn streng. Ze wordt bijgevolg niet vaak bevolen.²⁹

2. De maatregel van ontzetting van het ouderlijk gezag is een extreme oplossing die slechts in uitzonderlijke gevallen moet worden uitgesproken wanneer de ouder het kind ernstig in gevaar heeft gebracht en de ontzetting het belang van het kind dient. De maatregel kan enkel in drie gevallen worden uitgesproken. Deze zijn limitatief door de wet omschreven.³⁰

4.6.2. Politierechtbank

De politierechtbank neemt kennis, op vordering van het openbaar ministerie, van de inbreuken op de verplichtingen opgelegd bij of krachtens de artikelen 1 en 3 van de wet 29 juni 1983 betreffende de leerplicht.

Deze inbreuken worden gestraft met een geldboete van 1 tot 25 euro (verhoogd met 50 opdecimen, dus gebracht op 6 tot 150 euro, exclusief de kosten van het geding) voor elke minderjarige waarvoor een inbreuk wordt vastgesteld.³¹

Bij herhaling kunnen de geldboeten worden verdubbeld of kan een gevangenisstraf van één dag tot één maand worden uitgesproken.³² Opdat er herhaling zij, volstaat het dat de vervolgte persoon in de twee vorige jaren reeds tenminste eenmaal werd veroordeeld krachtens een bepaling van deze wet voor afwezigheden van dezelfde minderjarige.³³

De tenuitvoerlegging van het vonnis ter verwijzing in een geldboete of een gevangenisstraf, kan echter worden uitgesteld over een termijn van zes maanden te rekenen vanaf de datum van het vonnis.³⁴ Het

²⁷ Art. 29 wet betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade (Jeugdbeschermingswet)

²⁸ Art. 32-35 Jeugdbeschermingswet

²⁹ J.Put, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Die Keure, 2010, 455

³⁰ J.Put, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 468-471; 1. vader of moeder is veroordeeld tot een criminele of correctionele straf wegens een feit gepleegd op of met behulp van één van de kinderen; 2. vader of moeder brengt de gezondheid/veiligheid/zedelijkheid van het kind in gevaar door slechte behandeling, misbruik van gezag, erge nalatigheid of slecht gedrag; 3. vader of moeder huwt met een persoon die reeds ontzet is uit het ouderlijk gezag over de eigen kinderen (art.32 Jeugdbeschermingswet)

³¹ Art. 5, §1, lid 2 wet 2 juni 1983 betreffende de leerplicht

³² Art. 5, §1, lid 3 wet 2 juni 1983 betreffende de leerplicht

³³ Art. 5, §1, lid 4 wet 2 juni 1983 betreffende de leerplicht

³⁴ Art. 5, §3, lid 1 wet 2 juni 1983 betreffende de leerplicht

toekennen van dit uitstel moet mogelijk maken vast te stellen dat de wettelijke verplichting werd nageleefd in die periode. De veroordeling wordt als niet bestaande beschouwd, zo de veroordeelde tijdens die periode de wetgeving op de leerplicht naleeft.³⁵

De rechter kan een werkstraf opleggen van minstens 20 uren en ten hoogste 45 uren. De werkstraf kan niet samen met een gevangenisstraf worden toegepast. De werkstraf kan wel samen worden opgelegd met bijkomende straffen, zoals een geldboete.

4.6.3. Correctionele rechtbank

De inbreuk op artikel art. 432§1 Sw. (vader of moeder die het minderjarig kind onttrekt of poogt te onttrekken aan de rechtsvervolging tegen dit kind ingesteld uit kracht van wetgeving betreffende de jeugdbescherming of betreffende de jeugdbijstand) wordt gestraft met een gevangenisstraf van 8 dagen tot een jaar en/of een geldboete van 26 tot 1000 euro.

De rechter kan een effectieve straf uitspreken, ofwel uitstel of opschorting toestaan. Deze laatste twee modaliteiten van de sanctie zijn gunsten die de rechter op discretionaire wijze aan de beklaagde kan verlenen.

Een veroordeling met uitstel betekent dat de rechter de straf uitspreekt, maar dat de tenuitvoerlegging van deze straf gedurende een zekere proeftermijn wordt uitgesteld. Uitstel kan worden gekoppeld aan bepaalde voorwaarden, probatievoorwaarden genoemd, waarvan de naleving door de Probatiecommissie wordt beheerd en gecontroleerd. In dit geval spreekt men van probatie-uitstel. Niet naleving ervan kan tot herroeping van de maatregel leiden.

De opschorting van de uitspraak betekent dat de rechter zich beperkt tot de uitspraak over de schuldvraag, maar geen straf oplegt. Ook de opschorting kan aan probatievoorwaarden worden gekoppeld waarvan het toezicht aan de Probatiecommissie wordt toevertrouwd. In dit geval spreekt men van probatie-opschorting. Niet naleving ervan kan tot herroeping van de maatregel leiden.

De rechter kan een werkstraf opleggen van minstens 45 uren en ten hoogste 300 uren. De werkstraf kan niet samen met een gevangenisstraf worden toegepast. De werkstraf kan wel samen worden opgelegd met bijkomende straffen, zoals een geldboete.

5. Inwerkingtreding

De Vlaamse krachtlijnen inzake aanpak van de spijsbelproblematiek worden met onmiddellijke ingang toegepast.

³⁵ Art. 5, §3, lid 2 wet 2 juni 1983 betreffende de leerplicht

6. Evaluatie

De federale en Vlaamse partners betrokken bij de totstandkoming van deze krachtlijnen engageren zich de minimale verwachtingen ten aanzien van elke partner op regelmatige basis gezamenlijk te evalueren. Hiertoe zullen goede praktijken evenals moeilijkheden gesignaleerd vanuit het lokale samenwerkingsgebeuren worden aangekaart.